

15

Dikxoro tsa SETHSABA.

K34/82

1
2
3
4

Mohlabe, Masumu, Kasete, Popela, Makokoropo, Raxanya, Mongale, Saai, Laseokoma, Lokweng, Thobetsane, Mahlakwana, Matsela-nokana, Tselane, Malesa, Moyene, Maxomane, Sebase, Morei, Thekwane, Lewele, Mokxahla, Makxopa, Mai e, Sekxobela, Moxofe, Rathsosi, Masilu, Pyano, Mafoxo le Malatsi, Sekxoka, Sokane, Maletso, Seerane, Selehisa. Mohlabe ke yena hloxo ya sethsaba ditaba tsa xaxwe disetse di hlalusitswe. Ke baxa Mohlabe wa tswela ya Mokwala wa mafuladi a moxosi, ba boya sexodikane moseteng, xara mafuladi a moxosi, xara moxo o mabele moenywa hlole moatsa xorasa mafotla, sexodikane re isa moano, re boya setala-taleng. He bina tlou, ke rena Batubatse.

Masumu, ba hina tlou, ke Batubatse. Masumu le Mohlabe ke bana ba mosadi ka o tee, le yena ditaba tsa mo ba tswaxo di hlalusitswe. Xe a tla fumana sefane sena, xo ile xe papaxo bona moxopane, sa nna muludi thaxasella molapo meludi ya tswa ka difate, a sa phela, xe a re, ke roma Masumu a xana, a sa kwe sewe papaxwe arexo a se dire, byale a roma moratho, yena a dumela, byale mokxalabye a ruta moratho dilo tsa boxosi ka moka, empa a re xo Mohlabe le xe nka hwa, o se ke wa sala wa baka boxosi, wena boxosi bya xaxo ke taelo o tla bona dilo ka moka di xolokela. Awa kxosi ya batho ya hwa, byale ka moraxo xa sello, ba beya Masumu setulong sa boxosi. Byale lebaka la xo lema la fihla, letsatsi la fisa kudu, byale sethsaba sa isa dillo xo kxosi, byale kxosi ya re xa ke tsebe selo, aretse xe Hwebeane a ratile. Letsatsi la tswela pele le xo fisa, xofihlela bakxomana le batseta ba kxosi ba befelwa byale kxosi e re, nna xa ke tsebe pula, papa o hwile le dihlare a sa ntaetsa, byale ba bangwe ba re, nke le butsise moratho ka xobane ke yena yo a xofela a mo roma-roma, mohlomongwe yena o mo laetse, awa bakxalabye ba ntsisa, ka sephiring kxosi e sa di bone le xo kwa e sa kwe, awa moratho a re, xa ke tsebe selo, fela tloxiang ke lekise, a dira ka mokxwa o a laetswexo ka ona, pula e kxolo ya na byale ba lema masemo, mabele a ile kowa e le letswexa, letsatsi la

xoma la fisa kudu, mabele a oma, byale ba botsa kxosi xore mollo
 wa re bolaya kxosi a re, ke ile ka le botsa xore xa ke tsebe selo,
 mabapi le pula, byale ba xoma ba bolela le moratho ka sephiring, mo-
 ratho a re, botsang kxosi, e seng nna, xana mowe ke moka ba tsosa
 meferere, byale sethsaba ka moka sa ema le moratho, ka baka la
 5 xo tseba pula, ka xobane kxale xe ba re motho ke kxosi bara xe
 a tseba pula, ba bangwe ba ema le moxolwane, byale bala ba xo ema
 le moratho ba roma masoxana Maxakala, xo ba tsibisa taba e, awa
 ba Maxakala, ba roma batho ba xo tla xo bona taba e, byale le bona
 ba re, xo moxolwane, ka baka la xore xa o tsebe pula o ka se ke
 wa ba kxosi, o nyaka xo palakanya lesaba le la tholari, mahutlutlu
 a lle motong ka o tee, wena o swanetse xo tloxa, ke moka a napa
 a tloxa a yo dula monamalla. Ka moraxo a xoma a boya, a re, xo
 Mohlabe thotela, awa ditaba di fela, ke moka ba moxafela mmoto wa
 mabotane. xore a buse sethsaba sa xona, a dumela. bana ba xaxwe
 6 sefane sa bona ba re ke bona ba xa Masumu, bakeng sa Motubatse,
 le yena Mohlabe a napa a re, bana ba xaxwe ke ba xa Mohlabe, ba
 bitsa ka maina a bo-papa bona.

Mohlabe o ile a belexwa, mohlang mohlaba o thoma xo ropolwa fase,
 mohlang owe ba Phalaborwa ba ilexo a re feteng, naxa e botse e
 kowa tlase, byale, a re ke sa sala ke lebeletse mohlaba o, ke
 moka ke ba xa Mohlabe, byale ba phalaborwa ba re salang, ba re
 sepelang lena ba xa Saai, ke xore ba xo hloka kxosi. Masumu xe
 a etheta o re, Masumu o boya sekxwese monamalla xa mmakxopa di
 barudi xorexo kxomo xwa re motho, nna re boya sexodikane moseteng,
 xa ra Latome o thata, xara mok'aka o fetsa ke mabudi, sexodikane
 re isa moano re boya setalataleng.

7 Maseokoma, ke Masumu, byale papaxo bona o ile a tseya basadi ba
 babedi, byale mosadi yo mongwe yaba mmamonyadiwe, byale mabatla
 a hwa, moratho wa xaxwe a sala a sexela, leina la moratho e be e le
 Mongadi, le yena a rata mosadi yola a xoba a rata moxolo wa xaxwe
 a re, xo mosadi wa mmamonyadiwe, o faxa boxobe, fela moroxo, a diri
 bo no lewa moratha. Byale motho yo mongwe le yo mongwe ya tlaxo,

8 xe a fumana xore dijo ka xa mamoratwe di fedile, ba re fela dijo
 di fedile di setse xa bo morata, byale mosadi yo yaba o na le ngwana
 wa mosemanyana le yo mongwe wa ngwanenyana, byale mosemanyana a xola
 a tona, le xo kwa ka mokwa o ba diraxo maxwe ka ona, a ba a tsea
 mosadi, empa sefane a sa no bitsa ka Masumu, byale mosadi wa xaxwe
 a belexa ngwana wa mosemanyana, leina a mo rela la papaxwe, a re
 ke Mabatla, byale ka mokwa owe ka xo bona lexo kwa, xe batho
 ba xa Masumu ba re, nna xa se nna wa xabo, ke nna moratha, ana a
 ipitsa le xo etheta ka xore, ke nna ngwana wa seokoma sa moratha,
 seokoma ke leina la mmaxe. Awa a dira byale xofihlela, a e-ba le
 9 sethsaba, ba nana ke moka ke ba xa Maseokoma. Ke ba bina tlou,
 le yona ke kxoro e kxolo mosethsabeng. Sereto sa bona ba re, ke
 rena ba xa Maseokoma sa moratha, re boya sekwese monamalla xa
 mmaxopa di barudi, xore kxomo xwa re motho, re boya sexodikane
 moseteng, xare Madome o thata, xa re mohlaka o fetsa ke mabudi,
 sexodikane re isa roano, re boya setalataleng. Ke barui ba dikxomo.
Mathsela-nokana. Mathsela-nokana ba ipitsa ka sefane sa xa Mohlabe,
 empa le xe ba ipitsa byale ba xa Mohlabe ba tsea baredi ba bona
 xo supetsa bana xore batho bana xa se ba xa Mohlabe ba dio
 10 ekxoxometsa. Ba hlaxile ka mokwa o, mma bona o ile a topiwa e
 sa le kxarebe, a topa ke monna wa xa Masede, byale a ya a mmexa
 mosate, byale ba mosete ba re xo Masede sepela o dule nae.
 Leina la mosadi ke ngwana-mpomo, awa a dula nae, mosadi a belexa
 ngwana wa mosemanyana leina ke Maxeketla, byale Maxeketla a re
 xo xola a tsea mosadi xa Masede mowe lapeng lewe a lexo xo lona,
 xe batho ba thoma xo makala, a re awa le se ke la makala, nna ke
 nna Mohlabe, e seng Masete, yaba ke moka o motsere, leina la
 mosadi ke Mmapurane. Eyale Maxeketla a ya a tsena ka kxorong ya
 11 mosate, a robala le mohumaxadi, Mokxadi, mosadi a belexa ngwana wa
 mosemanyana, leina yaba Mafotha. Yowe elexo kxosi ya xa Mohlabe.
 Eyale baxolo ba sethsaba ba re, moloko o ke wa xa Mabakane ya
 rangei-kxopa senamela lefaxo baxolo ba sa le nakele. Xa bane mo ba
 tswaxo. Eyale Maxeketla o tswetse sethsaba se sentsi, empa ba

no etheta ka sereto sa xa Mohlabe, empa le xa xo le byale, xo tsibya xabotse xore a se bona mong ba xa Mohlabe, le xe mong kxoro ya xa Mohlabe e bolela ditaba tsa malapa xa ba ba botse, xoba ba bolela ditaba tsa sephiri le sethsaba, xa ba dumelwa xore ba be xona, empa ba ka fase xa muso wa Mohlabe.

- 12 Moyene. Ke ba bina nku, xe ba tlilo fihla mo naxeng e, ba tswa ba le Nakome. Modiro wa bona o moxolo ke xobetla dikomana le meropa, le bongaka. Sefane sa xaso sa nnete ke ba xa Sokane, e be e le sethsaba se sexolo xe ba be ba sa dula nakome, e le dikxosi. Ba ile ba tloxa ba le Maroteng ba ya ba fihla Nakome, kxosi e be e le Mokolokoto e kaba wa kxomo le ka moreta byang. Ba ile xe ba fihla Nakome ba fumana diphoofolo tse dintsi, yo mongwe wa bona a babya ba kxobakanya mafsika, ba a beseletsa ka mollo, ka nyaka xo apeya molwetsi sekxoma, mafsika xe a okwa
- 13 mollo a thora xo momoxana yaba selo setee, a dira thsiipi, ba rokaxanya mekxopa ba e dira meuba, byale ba kxobakanya mafsika ba a besa mollong, ba butsetsa mollo ka moubu, meuba ca dira e medi, o mongwe ka theko e ngwe o mongwe le ona byale byale ba xotsa mollo xare. Xe ba butsetsitse mafsika a momoxane ke moka ba a lesetsa, xosasa xe bo esa ba tsoxela xona, ke moka ba yo a natla ka lefsika ba beile xodimu xa lefsika le lengwe. Ke moka ba napa ba thoma xo rula, matsepe le marumo, le dipanere, bohlatse, ke sale naso, o bile a nthupa, Madome Moyene, mphatho ke molau. Ba ile xe ba dutsi move ba xa Selematsela, ba fihla ba dula ka
- 14 fase xa taolo ya xa Sokane, ka moraxo, ba xa Selematsela ba bona dikxarebe tsa xa Sokane, byale ba re, xo Sokane re nyaka xo fepa dikxomo re tsee mosadi xo wena Sokane, byale Sokane a dumela, ba tsea mosadi ngwana Sokane. Bawe ba xa Selematsela e be ba na le kxosi ya bona ke Makekele, ke yena yowe wa xo tsea ngwana Sokane. Eyale mosadi a belexa ngwana wa mosemanyana ba re ke Pane, byale ngwana yo a tloxa a tla xa makxolo wa xaxwe, xo lwa botloxolo. Xwa fihla lebaka lewe Sokane a nyakaxo xo bolotsa,

awa a bolotsa bana, byale ngwana yena mong wa xaxwe a se ke a
 dumela xore ngwana a bolle, o ile xe a dutsi ka xae, a kwa
 15 baxwera ba xaxwe, ba opela, ka mphathong, a thesaba a ya a tsena,
 ba moswara ba modira sewe ba dirileng ta bangwe. Byale ba xa
 Selematsela ba fihla xa Sokane ba re, a ekaba o dirileng, kxathe
 wa tseba xore ngwana yo ke kxosi ya xa Selematsela, byale ka
 xo rialo Sokane o na le molato, nkabe o mo rake, byale Sokane
 a re, xa ke na molao wa xore ke bolele le bathoka, nna Sokane ke
 swanetse xore ke tloxe ko bona mo ke dulaxo ke dule.
 A tloxa a ya a dula moyake, xe a dutsi mowe a tiya dikomana,
 lefaseng la Maile, byale Maile a hlaba mokxosi, a re, ditau dia lla,
 sebata kxomo banna, xe banna ba kitimela ba fumana e le Sokane
 16 byale ba re xo yena o mang, are, ke nna Sokane, o tswa kae, a re,
 ke tswa Nakome, ba re, xo yena feta, a xana, byale ba thoma
 ntwā, Sokane a fenya Maile le Maletō, ba re xo Sokane, o re fentse,
 re loba ka naka la tloū, ba fa Sokane mosadi yaba ke moka ntwā e
 fedile. Ka moraxo Maile le Maletō ba dira mano, ba omela mabyala,
 ba bitsa Sokane, xore ba tle ba nwe byala ntwā e fedile. Awa
 kxosi Sokane a ya, xe a fihla ba mo alla maxoxo a dula kantlong
 le bakxomana ba xaxwe, ka moraxo xa mo ba nwele mabyala, kxosi
 Maile a re, ba bolaeng, ba ba bolaya, ke moka sethsaba sa thesaba,
 17 Sokane le Seerane, ba siya dikomana ke xe ba tliilo fihla seleteng
 sa Mohlabe ba dumedisa, ba tsena ka Masumu ke moka kxosi e ba
 amoxela. Sokane le Moyene ke bana ba mpa ka e tee, Moyene ke leina
 la moratho, wa kxosi Sokane, byale moyene e le ngaka ya xo alafa,
 byale bana ba xaxwe, ka ba a la xo thesapa ke kxosi Mohlabe, ba napa
 ba re, sefane sa bona ke leina la papaxwe bona. Sokane le xana
 mo seleteng sa Mohlabe o be a dumeletse xo tiya koma. Sereto
 sa moloko ke sena, ke Sokane, nakome ke ya mesebe ke ya pakana
 di maruma, yena Sokane a koma, mong morapa wa xo dura, nakome
 mothwana wa mmamoriti molala nafotla e le xore dikxolo dia
 molela.

- 18 Tselane. O be a le seripa sa sethsaba sa xa Selematsela, byale ba xa Sokane ba ile xe ba tloxa Nakome ba tloxa nabo, xe ba elwa le Maile le Maletso, yena o be a eme le Sokane, xe ba xa Sokane ba fihla xa Mohlabe e be a le nabo. Empa ba xa Tselane ba ile ba dula kudu, Mamaxukubye, e le baruwi ba dikxomo, ke ba bina tau. Makxolokxothwane wa bona ke Makoro. Sereto sa bona sa leloko, Tselane ya boyaxo bofa ke bofa ka marole, bohlapa ke lebese fela metsi nkxono a le xona, bofa ke reisa moano re boya Mamaxukubye a tokone. Xana mowe Mamaxukubye e be e le bakxomana ba kxosi
- 19 Moletete. Ditaba tsena di boletse ke Maforwane Tselane, mphatho wa xaxwe ke letuba. Saai, ke mophalaborwa, o ile a tloxa le sethsaba sa Batubatse xe ba feta Mohlabe, kxosi ya bona ke Selote. Ea ile xe ba fihla dithabeng tsa dike ba hwetsana kxosi Mabora, oyale masoxana a kitima a fihla pele, ba re xo Morena Mabo^a, ahee Selote wa tla o tla mosutello o tla le dikxomo le batho. Ke moka morena Mabora a thsaba, morena Selote a feta le sethsaba sa xaxwe. Ba tloixile phalaborwa ba boile xa Mohlabe, ba ile xe ba
- 20 fihla mo naxeng e, mokxalabye Makwale Saai a dumedisa Masumu, ke moka Masumu a ya a mxa xa Morena Mohlabe, byale Mohlabe, a re awa xo lukile, mo ba sa boeleng keteng maruping ba boela. Ke ba bina tlou, sewe se ilexo sa direxa x xe ba fihla Phalaborwa ba ile ba hwetsana kxosi ya sethsaba sa xa Malatsi, bawe elexo ba Phalaborwa ba mnete, ba tsea kxane le bona, xore naa yo a naxo le sethsaba se sentsi ke nang, Malatsi a re, yena o na le sethsaba se sentsi xo fetisa Saai, byale Malatsi a re, xore ke a reresa, a re bone batho ba ba ka dikulusaxo thaba e namakxale, batho ba xa Malatsi le ba xa Saai ba dumellana. Ba xa Malatsi ba thoma
- 21 xo foelala dinti ka kxohlo, ba dikulusa thaba ka tsona, empa tsa se ke tsa dikulusa thaba, byale Saai, a tsea mollo a thuba, a dikulusa taba yaba ke moka kxane ya fela, kxane e fentse Malatsi. Sereto sa leloko la xa Saai, ke ba xa Saai, batho ba ba boyaxo tubatse, wa xasa podi e a nama wa tsoxa o ekxa moroxo, Phalaborwa re ile ka xo dila.

Thobetsane, ke ba bina noko, ba tswa ba le motsangwe, kxosi
 ya bona e be e le mafefe, bona e be e le bo-motwana. Papaxo
 bona ke Mampuwele, byale a tsea mosadi ngwana Popela, mosadi
 yo o be a le botse kudu, byale kxosi a duma mosadi, Mam uwele a
 22 phakisa a lemoxa xore kxosi e tla ba ya mpolaya, byale a thsaba
 le mosadi wa xaxwe, a thsabela xa makxolo wa xaxwe xa Mohlabe.
 Mosadi a beloxa ngwana wa mosemanyana, leina a morela xore ke
 Labxine, ka xobane, papaxwe o be a sa xopola xo dula xa makxolo
 wa xaxwe, o be a nyaka xo feta, ba xa makxolo wa xaxwe ba xana.
 Ke xe ka moraxo ba mhexa kxosing, kxosi e moamoxela. Modiro wa
 bona e be e le baroka pula, e be ba loba pula, xe ba fihla ba re
 mohlake wa mauba, moludi xe a ka se ke a dira byale, o tla
 rakiwa ka sa mafuri. Sereto sa leloko, ke Thobetsane wa Mauba
 23 ke motho ya boyaxo bohlake bohlake marole mohlopi o moxolo wa
 mmasebutla, sa dimo motho ya boyaxo close-mathebe, motsangwe
 re isa moano, re boya close-mathebe.

Mahlakwana. La bina tlou, ke kxoro e ya xoba e le ba kxoma ba
 morena Mafefe, empa ba dula motong wa xa Mahlakwana, ba ahidwa
 ke Thobetsane, mto owe ba ubitisa xore ke wa xa Mahlakwana ka
 xobane ke bona ba xo dula xa ona pele. Raxwe moxolo wa kxoro ena ke
 Mabele. Byale Thobetsane xe a yo bexa ditaba mosate o be a sepela
 le yena Mabele, ke ka baka lewe a bilexo a tsebexa kudu, xofihlela
 le xe xo ka ya yena, kantle le Thobetsane, ditaba e be di amoxelwa,
 24 e le xore ketaelo ya Thobetsane ya xore xe a se xona, xwa fihla
 Mahlakwana ditaba di amoxelwe. La tswa felo xotee le ba xa
 Mohlabe, ba ile ba phatlalla sexodikane lebakeng la nwa ya morena
 Maboya le morena Sexopane. Ke xe ba thsaba ba yo dula Maxokolo,
 xa ba ka ba dula lebaka le letelele, ba raka ke phefo ya xo tonya
 le selemo le mxodi o no dula o thibile. Modiro wa bona o moxolo
 ke xo tsona le xo roka mathebo. Sereto sa leloko, ke Mahlakwana
 wa raphoxole, ya boyaxo Maxokolo, Matlobetlobong a xarepo le
 moxosi. Maxokolo re isa moano re boya tubatse o xaxaxo phodi

K34/82

25 wa tsoxa o e kxa moroxo.

Masete. O bina tlou, ke leloko ka le tee le mohlabe, monna wa
boxoloxolo o ile a tsea basadi ba babedi. Lyale mosadi yo mongwe
a ba le bana ba bahlanka ba babedi le banenyana ba bararo, yo
mongwe a ba le mosemanyana le banenyana ba bahlano. Lyale monna
a rata mosadi wa xoba le banenyana ba bahlano. Mosadi wa
Amamonyadiwe a se ke a ba le pelaelo a no dula boxadi, xofihlela
bana ba xaxwe ba xola, banenyana ba xaxwe ba nyadiwa, byale monna
a hlaba dikxomo a tsea nama a e ya a jela ka lapeng la moratiwa,
mosadi a belaela a ba a isa ditaba lanneng, awa banna ba re xo

26 monna motho a nkxaxo o nkxa le sa xaxwe, lapa xa le je lengwe, xe
o sa mo rate molisetse a le byale, xe o nyaka xo ja tsa lapa lengwe
o jele xona kamo lapeng. Awa ditaba tsa fela. Lyale mosadi a xoma
a ba le mpa monna a nyaka xo tseba, mosadi a re ke inisitse ke mosat
byale mosate a se ke a mo tseba, monna a leka ka matla xo sekisa
mosadi a ba a mo isa dikxorong, mosadi a no bolela byale, xofihlela
banna ba re mo lesetse re tla bona xore ngwana o swana le mang,
erile matsatei a mosadi xe a setse a le kxaufsi monna a tiya ke
tladi a hwa, ke moka ditaba tsa fela. Mosadi a beleka ngwana leina

27 la ngwana ba re ke Masete ke mosemanyana. Masete ke xore motho
o sele le leloko la papaxwe, ka baka la xo sata. Ke moka ngwana
a xola a ekwa hlaloso ya leina la xaxwe, a tsea mosadi, mosadi
a ba le bana, Modise, Saxasaxa, Sekxwaru le Mahudu. Moxolo wa
bona Sekxwaru, o latela ke Mahudu ka moraxo Modise Jekxothwane ke
Saxasaxa, byale papaxwe bona a ba botsa xabotse xore letsebe xore
ke lena ba xa Masete, byale ka xe le okwa batho ba xesu ba re ke
nna Masete, awa bana ba akwa molao va papaxwe bona. Ke moka le
bona ba tsea basadi, Sekxwaru a tsea ngwana Moyene, Mahudu a

28 tsea ngwana Masumu, Modise a tsea ngwana Lethsela-nokana Saxasaxa
a tsea ngwana Lathake, byale le bona ka ba le bana ditloxolo tsa
Masete ke moka kxoro ya xola, ba etheta leloko la bona ka xore,
Masete mote a mkwala a xo kwala kxole, a xo kwala topedi le tsakwe,
nna re boya moxo a o mafai, re boya sexodikane moseteng xara

Madome a mohlaka, xara moxo mutswa hlole xo atsa xo rasa mafotla,
 re boya setalataleng. Ke bakxomana ba kxoro ya mosate, kudu-kudu
 ke tatseta, ka xobane kxosi xe e nyaka xo roma metho kxosing e
 ngwe c roma bona. Lotata moxolo wa bona ke baruwi ba dikxomo, le
 29 xo betla mahudu. Ke kxoro e kxolo mo sethsabeng, ke bona beng ba
 naxa, bareri ba ditaba tsa sethsaba. Molaudisi Motala Mongale
 Aphatho Lelau. Raxanya. Ba ile xe ba le nkopetsi kxoro ena ya
 babina nare (kxomo), papaxe Huvane a sa nyake mosadi wa xaxwe
 a mo tloxele, xe a ya dikxoneng a e ya nae, xoba noko le moroxong
 le nasekong kae le kae. Byale xe mosadi a ka mo fapanya xe a boya
 ke molato, o mo tiya ka mokxwa o nkexo mosadi mosadi a ka se kexo
 a phela, mafello mowe mosadi a beaxo a phutha thetho a dula xodimo
 xa yona, byale monna a nodira byale byale ba mo lifisa ka mokxwa
 o ba rataxo, a sa x xane, empa yena a tswela pele le mosomo wa
 30 xaxwe, xofihlela mowe ba nthaxo mahlo ba mo lebella. Mosadi o ile
 a phuna dimpa tse dintsi, a belexa ngwana ka o tee, yowe leina
 la xaxwe elexo Huvane, ke xore modimo (Iwebeyane xoba Kxotswane)
 o ilexo wa ema nae. Ba xabo ba mohloya kudu, ka baka la mekxwa
 ya xaxwe ka xobane mosadi e nkabe a belexe bana, a phumisa ke
 seroba, yaba xe batho basele ba re mofuta oo, xa se batho, bala
 ba xabo, ba re awa ke mohuta osele ke wa xa Raxanya, byale ba
 nodira byale, le xe ba le mosate ba ba abela dinama ba fela ba re,
 Raxanya wa phutha mose, a e ya a tsea, xofihlela ba tswalla eba
 kxoro e kxolo e le oa xa Raxanya. Papaxwe Huvane ke Makxukxu
 31 byale Huvane, a tsea mosadi a belexa ngwana wa mosemanyana a
 relwa leina la papaxe Huvane ba re ke Makxukxu, yo mongwe
 Makxitlele, yo mongwe Makadikwa le Mpyanyela. Byale bana bana ba
 xola le bona ba tsea basadi, Makxukxu, a tsea mosadi xa Mongale
 a se ke a belexa, a belexa ngwanenyana fela, byale ka xe ngwanenyana
 a se na xae, Makxukxu a hwa le leina la xaxwe, le leina la papaxe
 Makxukxu xwa se be le setloxo se ba ka serelaxo.
Makxitlele. A tsea mosadi xa Lokweng, byale yena o ile a ba le
 ngwana wa mosemanyana, leina Makadikwa le banenyana ba bane,

- 32 Makadikwa e noba leina fela ke la moxolo wa Makxitlele yowe a ilexo a hwa e sa le ngwana. Byale ka xe maina bana ba ithatela ka nosi, xwa belexa ngwana yo mongwe, ba mo rela leina la Mpyanyela, byale ngwana a le xana ka tsela e, a lala a lla bosexo, byale xe ba e ya ngakeng, ngaka ya re ngwana o xana leina. Byale ba laolela maina a baxobo ka moka, ditaola tsa xana, ke moka ba laolela la makadikwa tsa dumela, ngwana a humola xo lla bosexo. Mpyanyela a tsea ngwana Masete, a ba le ngwana wa Mosemanyana ka
- 33 o tee le banenyana ba bararo. Byale maina a basotho ba rela ka mokxwa o, xe motho a ka tsea mosadi byale mosadi a be le bana, ngwana wa mosemanyana wa pele ba mo rela leina la papaxe monna. xe e le ngwanenyana ba mo rela leina mmamuwi wa dikxomo, byale ba ka moraxo xona a ba na taba, fela ba nyakisa maina a baxolo, maina awe ke a ngwana wa pele, bana ba moratho, wa mosemanyana ba mo rela leina la moxolo wa xaxwe, ngwanenyana la kxaitsemi ya monna, mmamuwi wa dikxomo. Byale kxoro ya xa Raxanya ya napa ya xola ka ditloxolo. Byale sereto sa bona sa moloko ke ba xa
- 34 Raxanya phutha mose, a mooka mose, a mooka ke bodile, mona lempa a teiwi xo teiwa moopa, ke motho yo a boyaxo nkopetsi xa mathari a namane, xa mmapolo e bosexo, xa mmapelelexa batho, banna le se ke la kwa bohloko, a se leroxa ke lelolo. Kxoro ena e be e le baruwi ba dikxomo, byale ka ona mokxwa owe tate moxolo wa bona a xoba a dira ka ona, ba xabo ba mo hloile a tloxa a fihla mona lefaseng lena a tsena ka Masumu, awa kxosi ya mo amoxela. Maxomane. Ke ba bina phala, ke batswetla, o tloxile a le Bokxalaka xe a tllilo fihla mo naxeng e, le yena o tsene ka Masumu. Ba fihlile le banna ba babedi Madibeng le Sethropo,
- 35 byale ba se ke ba fetsa ngwaxa ba ahwa xwa sala basadi le bana ba banyane. Ditaba tsa bona xa ba di tsebe xabotse, fela sereto sa bona sona ba re, axee mokxalaka axe sebe, axee axee sebe motlabo wa matsie, ya boyaxo sephiring sa xa Lahuma. Modiro wa bona e be e le xo dira dipheta le xo dira dikxohlo. Molaudisi Mathari Maxomane, Mphatho Matuba.

36 Sekxobela. Ke tabina noko, ba tswa ba le sealeng, ke ba Phalaborwa. Kxoxo tswadi ke Mosebu, ke yena xo tla fihla mo naxeng e, a thsabile, dintwa tsa Mpono, ke moka Masumu a napa a mo topa, a ya a mexa mosate, empa e be e le monna, a tsea mosadi ka Moyene, byale mosadi a belexa bana, Mabeta, Makunya, Mosebu le Sethropo, byale Mabeta le Makunya ba aha e sa le masoxana, Sethropo yaba setlaela a se ke a tsea mosadi. Mosebu a tsea mosadi ka malome axe, a tla a tisa kxoro ya xa Sekxobela. Eana ba xaxe ke bana Makwabola, Matietie, Sekolopata le Makankele, ba ile ba tsea basadi ka moka ka bona, ba ba le bana bawe lehono kxoro ya Sekxobela e xotsexo ka bona. Modiro wa bona ke xo xasa lebake le motsoko. Sereto sa bona sa leloko ke Sekxobela sa mareka patse le lefole, ke ba xa Mokxwatse wa lope, batho ba ba boyaxo sealeng sa mamathuba wa xo kxumisa bana dikalong, batho ba boyaxo mmabaneng xara mokxadi xa Ramabula, mmaba re ana dikala, tito e a na ke beng basare.

37 Makokoropo. Kxoro ena ke ba bina tlou, e dirile ke monna ya mongwe ba mo topile, ba re ke Motseri, e sa le lesoxananyana. Byale xe ba mutsisa a re ke tswa Byatladi, awa ba mofa madulo Masumu xore a molelle. O ile a molela xofihlela a eba monna, byale madulo a mofa mosadi ba re ke Mmalephaka, a ba le bana ba babedi mosemanyana Makadi, ngwanenyana a hwa e sa le lelxatla. Makadi a tsea mosadi Phaume, Eana ba xaxe, Mauwane, Serite, Mateke le Lpoi, banenyana Mokxomole a tsea ke ba xa Nkwane, Seraising a tsea ke kxoro ya xa Mohlabe. Byale kxoro ya napa e xola ka batloxolo. E be ba mofile modiro wa xo letsa phalafala. Sereto sa leloko, Makokoropo wa Kolobe ya boyaxo lebyese xa mamorapa wa reketla, lebyese re isa moano re boya byatladi bya mamorela boana dikolobe. Se na ke sereto sa Motseri xe a xodile se, ke nna boroko bya Mathanaxeng nna seepa laka morwa sekxwese a ke nye moroxo ke se ngwana, ke nna hloxo ya nku mokxosi ke kxokoloxa le selong ba diya ba tla ka xo thekxa, mdaudi Matsebe Mohlabe Mphatho Mangana.

- 39 Moxofe, tsa kxoro ena di laudisa ke Tseke Moxofe, Mphatho Matuba. Ke babina tau, ke ba xa Madeyaxane. Motsatsi ke kxoxo tswadi, o ile a belexa Mokxatho, ka moraxo Moxofe. E le xore ke kxosi yo motsatsi, byale erile xe mohumaxadi Motsatsi a babya, a bona, xore bolevetsi byo bo motswerexo bo ka se mo phidise byale a re xo bana le swanetse xo kwa sewe ke le botsaxo, yowe a sa kwexo ke molato wa xaxwe. Ke beile lenaka la pula kowa leweng lela, byale wena moxolo xe o le nyaka o thome o sepele le dingaka, di tla le hlaloesetsa tsela e le ka letsexo ka yona, ke moka a re xo moratho wena ke xo fa dikxomo tse pedi, kxomo e ngwe le tla
- 40 mpoloka ka yona, byale dikxomo tse dingwe le dithoto tse dingwe le tla a baxana ka tsona, ke moka a hwa. Dilo ka moka tsa hwa tsa fela, byale ka moraxo xa dillo, moxolwane a tloxa a tsana a laola, a laolela lenaka la pula byale ditaola tsa re o swanetse xo bolaya ngwana wa xaxo o foka ka yena o kxone o tsea lenaka la pula. Monna o ile a sitwa xo dira taba e. Yaba mohu pele xa xore a hwe o ile a laela lekxothwane ditaelo ka moka ka sephiring. Eyale lekxothwane la thoma xo dira kxane ya xore yena a ka ya a le tsea, ba dumela xore sepela, a ba fetola ka xore fela le xe ke le tsere nka se tle ka le supa, ba re xo lukile, a ya a le tsea ka mokxwa o a laetswexo ka ona. Moxolwane o ile a befelwa
- 41 kudu, byale moratho a bona xabotse xore kaxisano xa e xona, mafello ba ka mpolaya, ke xe a thsaba a tliilo fihla mo naxeng e, a dumedisa ba mo amoxela, xore pula ya xa Mohlabe e tsee ke Tima-moxolo, a e tsee xa mohumaxadi Marebole, ke moka Moxofe a thoma xo tsea kxang le monna yo mongwe a re pula nna ke ya e tseba, a re o ke o dire re bone, awa a dira pula yana, ke moka lentsu la tuma xofihlela le tsena ka mosate. Ke moka ba fela ba ya ba mosate ba loba xo yena, mafelong ba loba ka mosadi Matsebe Mohlabe. Eyale Moxofe a re ke tla xofa naka la pula Mohlabe, awa ba dumellana. Maina a botata moxolo ke a, Tibedi, Tibedi a belex
- 42 Maxata, Maxata a belexa Tseke, Tseke a belexa Maruping, Maruping a belexa Puleng.

Ke moka yaba kxoro ya xa koxofe e xodile. Sereto sa bona sa leloko ke sena, koxofe o boya seja-bokxwe, ra boa o loxa bohllala, bohloka le mosexeletsi, ba madiaxane moswene sethepa sa nku ya tona se bapoxa tsibuxong. Ke Madiaxane soboro se opela koma baxolo ba sa e opele.

43 Malesa. Ditaba tsa kxoro e di laodisitse ke Seriri Malesa yowe mphatho wa xaxe e le xo lengana. Eyale kxoro ena ba ile ba thopa monna leina la xaxwe e le Palase Malesa, ba mmexa kxorong ya Longale, byale ba bona xore monna a ka se ke a kxona xo dula a le tee, ba mo fa mosadi Ephodi, a belexa bana, maina a bona Siriri, Phupu le Fane, byale ba tsea basadi ba belexa ditloxolo tsa Palase, ke moka kxoro ya bona ya kola. Ba bina thswene, xo kwaxala xore tate moxolo wa bona o be a na le basadi ba babedi, byale yo mongwe yaba mamoratwe yo mongwe mmamonyadiwe. Eyale mmamoratwe ka tsatsi le lengwe o ile a ima, erile xe a belexa a belexa thswene, ke xore ngwana o be a na le mosela, fela mmele o swana le thswene e kxolo ka mathsiri, mahlo e le a motho. Eyale bakxokolo xe ba etswa ka ntlong, ba botsa monna taba e, byale monna, a re, sepelang lo bolaya, basadi ba ya ba bolaya, byale a re 44 xo bona le se ke la botsa motho taba e, ba dumela. Xe ba tlaxile, ba thoma xo tsama ba sebe a bankana ba bona, xofihlela xe batho ba enela ka taba e, byale mo dithaka tsa xaxwe xe ba hlakana nae ba fela ba re dumela Malesa (thswene) byale monna bona xore taba ena ke bohllala, ka moraxo ba tla bolaya nna, ke moka ke xe a thsaba ba tlilo mo topa. Xe ba mutsisa xore ke wena Pa ase mang, a re ke nna Palase Mosebe, awa leina la tuma byale, byale ka tsatsi le lengwe xwa fihla monna a etswa tswetla, a mosebe, a re dumela Mahlanyane, byale batho ba thomaxo makala, empa ba butsisisa monna, xore ke wa xa mang, ke xe a hlalosa ditaba tse, a re ke wa xa Mosebe, empa lehono o tsibya ka safane sa Malesa. Seboko sa bona 45 sa leloko ke sena, ke ba xa Malesa kxolo le barala, ba boya sealeng tswetla xa Ramapulana.

Popela. Ke babina tlou, ba tswa felo xo tee le Mohlabe, ke baaxi ba naxa. Makxolokxothwane wa bona ke Mamolotli, o ile a hwela ke monna e sa le ngwetsi, byale a xana banna ba leloko la xabo monna, a dula le motho osele, a belexa bana, empa bana ya noba ba xa Popela. Mosadi yona e be e le mosadi yo moxolo kxorong ya xa Popela. Laina a bana ba xaxwe ke a, Masilo, Mapae, Serupu le Sepedi, bana bana ba ile ba xola ba tsea basadi ba belexa ditloxolo tsa Mamolotli, ditloxolwana le tsona tsa ba le bana

46 Kolaudisi Motala Mongale Mphatho wa xaxwe ke Melau. Ke moka kxoro ya x la. Ke bona dikxoko-tswadi tsa mosate (bo malome a kxosi). Sereto sa bona sa leloko ke sena, ke Popela molla thsakwe, ke rena batho ba xa Mamolotli wa sexola sefeladi, ke rena nama ya phaphati letsoxo, namana di bexwa mosate. Rena re boya lekane mabye maramaxa, masehla a dula ke kxosi, lekane re isa moano re boya setalataleng.

Mola. Ke babina tlou, ke batubatse, ba ile ba feta le ba xa Saai xe ba eya Phalaborwa, ba tswa ba le tubatse. Byale ba ile xe le Phalaborwa letsatsi la fisa kudu, byale ke xe la xoma ba boya xa Mohlabe, ba tsena ka kxoro ya Lasumu. Papaxe bona e le

47 Tlapa, a na le mosadi ka o tee, a belexa bana ba bebedi ba basemanyana le ngwanenyana ka o tee, byale wa lekxothwane wa mosemanyana a tlaela ka baka la bolwetsi bya mokotoxane, a ka a tsea mosadi. Mabulela a tsea mosadi a se ke a belexa, a xoma a tsea mosadi yo mongwe, yena Modimo wa mo thusa a belexa ka yena kxoro ya xola.

Ditaba tse di boletse ka makeyaxane Mola, yove mphatho wa xaxwe e lexo Makxau. Sereto sa bona sa leloko, ke Mola wa motleng tlaka le lexolo la maloro o moxolo wa xo lala a lora xa boesa ra thopola thotla. Ke rena batubatse ba ka mosaxa mohlakwana wa

48 xa Raphoxole, rena re boya thaboye xa maraka pula le phetotse, thaboye re isa moano re boya tubatse wa xasa phodi e tsoxa e namile wa kxa moroxo.

Thekwane. Kxoro ena ke babina phuthi, ke bakone. Monna o ile a
 tsee basadi ba babedi xe ba le kowa bokone, byale mosadi yo mongwe
 e le moloi, a bolaya bana ba moxadikane. Ka tsatsi le lengwe
 a bolaya yo mongwe xape, byale ka xe mosadi e be e le mmamoratwe,
 monna a dula ditaba xodimo ka moraxo, byale ka ngwana yo wa
 boraro, byale mosadi a tsena ke lesoko, a isa ditaba batswading.
 Batswadi baya xo monna ba re, moh are o xola ka dithabi, byale
 re kwa bohloko kudu xe batloxo ba rena ba no fella fase, byale ka
 49 xo rialo re swanetse xo tswa re tsame re ekwa se se fetsako lapa
 le, monna a re le thuba keng, mollo o thuba ya o oraxo, ke
 noka ba mo tloxa a le byale, ba botsa moredi wa bona xore xo ka-
 one xe wena o ka isa dipelaelo tsa xaxo mosate. Seema se re senwa
 bonopi sa bokhalaka o se mpone molomo mpokopoko, pele xa lehu
 xo eta mong wa lona. Banna ba tla ya ba xokwela. Mosadi a ya
 kxorong, ba kxoro ba re monna wa xaxo o kae, ke yena a swanetsexo
 xo tla mo, mosadi a re sewe ke se bolelaxo a se kwe, ba xesu le
 bona ba ile ba tla, ba bolela nae a se ke a kwa, byale nna
 50 mokwena o ke tlilexo mo ka ona. Kxoro ya dumelana le dipolelo tsa
 mosadi, ba rona pampanyane a kitima a ya a bitsa monna, monna ke
 a fihlile, ba re re loan mosadi wa xaxo so, o bolela ditaba tsa
 bohloko, byale o re wena, xa o theletse, byale monna a re, morena
 le nna ke kwa bohloko kudu xofeta mosadi yo, byale tata e e
 nthaitaxo xa ke na sa diatleng, ekaba kaone xe nke batswadi ba
 xaxwe xe ba na le selo ba thusa ra ya xo tsama re ekwa. Banna ba
 kxoro ba ile ba mmefella kudu, ba ba ba mo tlema, ka baka le, ke
 yena a swanetsexo xo tsama a kolota dikoloto, le batswading xa
 mosadi e be xo swanetse xo ya yena, le xe e be ba tlile o be a
 51 swanetse xo bolela nabo ka molao, byale ka xe a boletse mo kxorong.
 Ka moraxo kxoro ya bitsa batswadi ba mosadi, xamoxo le moxadikane
 le batswadi ba xaxwe. Ke ba fihlile ba re awa le bitsa ke rena,
 fela ka dilo tsa mosadi yo, byale re re sepelang nae le tsame
 le ekwa se sejako lapa la mosadi yo, fela batswadi ba mosadi
 monna wa xaxwe o re, diatla bosai thusang xa lena le selo, awa
 batswadi ba tata ba nna tshete ba sepela, ba tlamelela monna

a sepela nabo. Ngaka ya ya ya tiya mosadi wa Lhamoratwe, batswadi ba mamundi ba boba ba letsa mefulukane, ba fihla mosate, pele xa xore ba fihle monna le mosadi ba utama, ka xobane mosadi o le a swanetswe xo bolawa. Ke moka ke xe ba tshaba ba tlilo fihla mo naxeng e. Ditaba tsena di laudisa ke Poulo Lewele mmiza phuthi, mphatho wa xaxwe Melau. Xe ba le monanaxeng ena, mosadi a belexa ngwana ka o tee wa mosemanyana, leina la xaxwe ke Moxaile, papaxe ke Ramolapo. Moxaile a tsea mosadi, a belexa Ramolapo, Mabotwane le Lesoka, banenyana Amaserotole le Mokxadi, Laserotole a tsewa ke Serukxisi Morei, Mokxadi a tsewa xa Sebela. Basemanyana ba xola ba tsea basadi, yaba ka ditloxolo tsa xaxwe kxoro ya xola. Sereto sa bona sa leloko ke sena, ke ba xa Thekwane a madome ba xa lesafi le maano nna re boya bokome bya mmanakana tsa pudi, thekwane ke maano ke tsea thoro ya bolepa ka mamaretsa sehlaeng, sehlare sa dira sehlaeng, bokone ke tloxile ke fihlele xara madome o thata.

Mongale. Kxoro ena ke babina kxomo (nare). Mokxalabye yo a tswetseho kxoro e, ke Mokangwe, ke yena yo a xotla a fihla mo naxeng ena, a fihlela kxaufisi le batsokwe a se ke a taboxa lekane lebye maramaxa, a dula ka tleko xa morwa bya lefsika. Yaba ka xo rialo o ka fase xa puso ya Monlabe. O be a na le mosadi ka o tee, mosadi a tswala bana, ke bo Matala, Mxulukane. Thsethsethe le Makonkwane. Byale bana ba ba xola ba tsea basadi, ba dira bana le bona ke moka ba xa Mongale ba xola, xore xo be byale ba thoma xo ruwa dikxomo. E be ba dula ka xodimo xa moru wa moxatsweng, byale ba re xo tloxa mowe ba tla ba dula mmotong wa mabotana. Mmoto ona wa mabotana o na le mafesika a xothella, a xo sethathefe le ka makatsoke wa rena. Sereto sa bona sa leloko ke ba xa Mongale, moxatsweng wa mamphele molependi wa xo kxanya, xa ke kxanye ka xo bona ba dia, ke kehla molependi wa kxale. Rena re boya molapong o moxolo maroti a nula, ke rena la xa Mongale wa molapong.

Sebase. Kxoro ena ke babina tlou, ba tswa ba le Tubatse, byale ba ile ka ntwa ya morena Sekopane le morena Laboya ba e tswa,

- 55 Sebase a thsaba, a thsabela tswetla. La ile ba dula xona sebaka sa mengwaxa e mene, byale erile ka nwa ya Matsipi kowa moletse, byale monna la re ke Masakwane a thsaba a tla a fihla mono xa Mohlabe, erile ka nwa ya tsola-metsi a xopola mo a ka thsabelaxo, a fumana xore o sa tennwe ka merwalo ya xo nodula a rwele. Mosadi wa xaxwe a re, nna xa ke sa nyaka xo feta naxa e, e lukile e na le rabele, ba re sa xo hwetsana o eme sako a le na botloxele, ke mona a napa a dula. O be a na le ngwana ka o tee, leina la xaxwe, ba re ke Ihsentshi, byale a re xo xola a tsea mosadi xa Moyenc,
- 56 Hweleyane (Kxotswane) a mo thusa a la le bana. Laina a bona ke ana, Setimela, yowe a ilexo a belexa xe morena Poulo a sepela ka koloi ya mollo, yo mongwe Ntefane, le Putsane. Le bona ka xola ba tsea basadi ke xona kxoro ya xa Sebase e xola. Modiro wa boraxwe mokolo wa bona, e be e le xo rula matsepe, marumo le mesebe. Le xe e be ba na le modiro wa mohata o, e le o le maswanetsa hloxo ke mahlo a tsie, ka xobane e be ba thsaba xo lwana. Ditaba tse di laudisitse ke Ntefane Sebase, yowe mphatho wa xaxwe elexo lelau. Sereto sa bona, ke Sebase, ke motubatse moka mosexa
- 57 mohlakwana wa Raphoxole. Kena re boya tswetla xa Ramapulana, tswetla re isa moanc re boya tubatse mohlake mohlaka marole matla maraxaxa, nae e ka ke a manyana, tubatse ra xasa phodi e tsoxa e namile ra kxa moroxo.
- Mathake. Kxoro ena ke labina noko, ke ba phalaborwa. Modiro wa bona ke xo rula dithsipi tsa marumo le matsepe. Mokxalabye yo Mantshana o ile a t sea basadi ba babedi, byale mosadi wa pele a ba le ngwana wa mosemanyana ka otee, leina la ngwana ke Mathake, ba mo rella papaxwe Mantshana. Byale ka moraxo a tsea kxarebe, yala Mathake Malatsi o xotse ke lesoxana, a thosa xo robala le
- 58 moxatse papaxe, byale papaxe a lemoxa taba e, a thosa xo hloyana le morwa wa xaxwe. Byale banna ba re mo tseise mosadi o tla kxona xo lwa nae. Awa mokxalabye a dira byale, byale ka xe more o sa lebale lehudu la ona mosoxana a tswela pele le xo robala le moxatse papaxe, mokxalabye a befelwa kudu, mathake a tsea mosadi

wa xaxwe, a theabela mono xa Mohlabe. Ke moka bana ba a ba
 belexaxo ba ipitsa ka sefane sa leina la papaxwe bona. Ditaba
 tsena di laudisitse ke Sametsing mathake, mphatho wa xaxw Mangana.
 Sereto sa bona ke ba xa Mathake a mantheana a malatsi ka-phuthi
 e hlela malobana, mosexare e hla e robetse moriting. Ke batho
 59 ba xa Mathake wa mphaxoleng rete le lengwe a rabeti a nthoratsa,
 ba malatsi phepela ka ngwete le sela o fe balata. Rena re boya
 phalaborwa xa Malatsi bolla noto, xwa lla theko bosele.
Lokweng, ke babina phuthi. Eyale ba ile ba fihla mona, e le
 sethsaba sa xa Mametsa, erile mohlang ba xa Mametsa ba laela ba
 tloxa ba eya Matlouneng bona ba sala. Le xona monna yona kxoxo-
 tewadi ya kxoro ya xa Lokweng yo Lexodimo, o ile mohlang ba xa
 Mohlabe le ba xa Mametsa ba yo baka naxa, e na a sala a utamile.
 E be ba baka ka tsela e, xona le lefsika ba re ke lekane eyale
 lefsika le ke le lexolo, empa ka titong ya lona ke le lesese e
 60 ka re xe batho ba kxobakane ba ka le kxarametsa la wa. Eyale ba re
 areeng re yo kxarametsa lefsika, bawe le welaxo ka xa bona ba
 fentswe. Awa ba ya ba fihla, ba xa Mohlabe ba re re nyaka xore
 lefsika le wele ka theko xa naxa ya xesu, ka xo rialo bala le bona
 ba re le rena re nyaka xore le wele ka theko ya xesu. Bala ba
 ema ka kowa bala le bona ba thoma xo kxarametsa lefsika, lefsika
 la sewe Mametsa a feta le naxa ya xaxwe le Mohlabe le yena.
 Eyale Lexodimo a tswala Sekxafo, Sekxafo a tswala, Mpuru, Lexodimu,
 Mphele le masexwane. Eyale bana ba tsere basadi ba dira leloko
 xore le xole. Thekwane Lokweng ke bona babuxi ba dixale komeng,
 61 xe motho a ehwa xe sa mphaka a sa kxone xo dira ba bona ka bona.
 Ditaba tsena di laudisitse ke Maphase Lokweng, yowe mphatho wa
 xaxe elexo matuba. Sereto sa bona sa leloko, ke Lokweng la
 moraba, rena re boya maxalale boretelexo bya naxa.
Morena le yena e sa le kxoro ka e tee le Lokweng, leina la morena
 ke xore sefane, se thomile ka dikwero ka xobane xe a elwa le motho,
 a bona xore motho wa mmolaya, a fela a re, molamoleleleng nna ke
 a mo rema ka selepe sa maxaxane. Ke moka ya napa ya ba ba xa

Morema. Sereto sa bona se swana le sa xa Lokweng. Modiro wa bona e be e le xo loxa malokwa mahladu, ke xore meraba ya xo rwala narula.

62

Sehelise. Ke mina tlou. Motho yo o fihlile mona a le nosi 'a latela kxaitsemi ya xaxwe Makxalangakwe a tsere ke ba xa Loyene, kowa naxeng ya Balobedu. Papaxe le mmaxe ba ile ba hwa a sesu a tsea mosadi. Byale xe a fihlile mona a bereka a reka dikxomo a tsea mosadi, leina la mosadi Mathokong ngwana Madike. Mosadi a belexa bana ba babedi mosemanyana le ngwanenyana, a tloxela monna wa xaxwe a ya le sekxowa. Mpoi ke mothoka o ile a tsea mosotho, byale ka xe ba ile ba hwela ke batswadi xa ba tsebe le mo ba tswaxo, bano tseba fela xe ba etswa xa motsatsi.

63

Sekxoka. Ke babina nare (kxomo) ba ile ba salla xe banareng ba fetaba ya Nareng xa Letswalo. Byale bona ba dumedisa xore ba be ka fasa xa Mohlabe, awa boxosi ke batho, ba mo dumella. Leina la xaxwe bona ke Mopepi, Mopepi a tswala Mopepi, Dena, Thobela le Lakatane, ka bona kxoro ya xa Sekxoka ya xola. Modiro wa bona ke xo betla meropa le dikomana.

K34/82

20

Sereto sa leloko, ke ba xa Sekxoka sa mekwa yo moxolo madibeletse dikxomo di eme mokwele, rena re boya nkopetsi bo dutla koma xa mathari ya namane. Di laudisitse ke Dena Sekxoka mphatho wa xaxwe ke matuba.

Masilu le Eyane. Kxoro tsena tse pedi tsena ke babina phuthi.

64. Papaxe bona Masilu le Eyane ke Mabedietse, byale o ile xo fihla mona a hwa. Ka baka la xo sekwane xa bara ba xaxwe, ba thoma xo dira kxoro tse pedi, yo mongwe a thoma xo bitsa bana ba xaxwe ka sefane sa leina la xaxwe, empa ka seretong sa leloko ba hlakana. Ke sona se sereto sa leloko, ke Eyane wa hloka xo rulela o tla naiwa, rena ke rena byane bya sexola, re boya bokone bya manakana tsa pudi, bokone la duma o lala le mmaxo ntlong. Sa Masilu fofa ka xo kxukxuna, wa fofa kxakala diphewa di sala, fdnz fd igxd fd loxa maano ra ruta nhlwa xo fofa. Rena re boya bokone bya
65. manakana tsa pudi, bokone la duma o lala le mmaxo ntlong.

Morei. Ke babina tau, ke ba xa Madiaxane. Eyale ba re ke ba xa Morei, ka baka la xore monna yo barexo ke Supuluxane e be e le motso yo a nyakaxo xo tsoma kudu, o be a reya diphoofolo ka melabo. Eyale tsatsi le lengwe le le lengwe, xe batho ba mutsisa xore Supuluxane o kae, ba fela ba re o ile xo reya melabo, byale byale le mohla xo na le mabyala, byale ka tsatsi le lengwe xwa ba le byala lapeng la xaxwe le xa moxolwane, a tsoxela melabo ya xaxwe, a xopola xore o tla phakisa a boya, byale a kxahla ke xo tsoma a se ke a boela xae kapela, byale xe batho ba butsisa ba nore o sa ile xo reya

66. melabo, erile ka meriti a fihla, byale moxolwane a mo hlalosetsa ka mokxwa o a setsexo a sumisa mokete wa mabyala, awa a se ke a ba le pelaelo. A nodira byale mohla wa mabyala, mowe ba bilexo ba mo rela leina la dikwero ba re ke morei, ke moka le bana ba xaxwe ba re ke ba xa Morei. Motho yo a ilexo a fihla mona naxeng e, ke Semukxisi, morwa Supuluxane. Larwa ba Semukxisi ke bo Pepere, orarane, Supuluxane ke ngwana wa pele wa mosadi yowe elexo setima mollo, motho le Motseri.

- 67 Byale modiro wa bona o moxolo ke tarei ta diphoofolo. Sereto sa bona sa leloko ke ba xa Morei ba xa Thsupuluxana a le phosa se supuluxa matlaleng, ba thwana ba boyaxo Setswa-metsi xa maxana pula la phetola, kowa xa mamoxo o makele, moxo mutswa mathoxolo, kowa xa morei a ntheana, xa morei wa xo reya pela a utla marabe wa mpa di kxolo. Ditaba tsena di laudisitse ke Motseri Morei mphatho wa xaxwe ke Mangana. Sa xaxwe sereta ke sena, ke boroko bya mathamaxeng sepa la ka ke nya motaxa, xa ke nye moroxo ke se ngwana, ke nna kxaitsemi ya bo Kobeng.
- 68 Maile, ke babina phuthi. Ba ile ba re xo tloxa mamaxukubye ba fihla bokone, e le xore ba ile ba thsaba ntwana ya xa Masete mowe bokone ba xo thsabela xona bafumana batho, byale ba re ba thsabetse Thsakaneng. O rile xe a le mowe a loxa maano, a roma bana ba xaxwe, xore ba yo bitsa morena Moletele, Moletele a fihla, xe a fihlile Maile a re, e be ke lwa le moratho wa ka byale o mphentse, byale ke kxopela diatla morena. Moletele a mo fa bahlabani, ba ya ba lwa le Masete, ba fenya Masete. Na moraxo xa phenyo ewe, ba xa Moletele, ba re xo Maile ere thobela xo nna, Maile a xana xo kwa, byale Moletele a fetoxela ba xa Maile makxema. Maile xe a nyakisisa ditaba a fumana xore ditaba di
- 69 dira ke moratho wa xaxwe Masete. Maile a bona xore naxa e mo emetsa ka maoto ke xe a tloxa a fihla mona naxeng ena. Maile e be e le kxosi, byale bokosi bya xaxwe bya tsewa ke moratho, moratho i o ile a amoxa ke ba xa Manetsa. Sereto sa bona sa leloko ke sena, ke Maile yo moxolo mokokompa, batho ba ba boyaxo bokone, bokone re isa moano re boya mamaxokubye bokama thsakwe.
- 70 Lewele, ke babina phuthi, ke bakone, byale le bona ba ile ba sala mono xa Mohlabe xe ba xabo ba xa Manetsa batloxa. Kudu-kudu ba ile ba xabo ba raka Makxapa, le monna wa xaxwe Mafiri, ka laka la xore Makxapa e be e le moloi, a fetsa lesaba la xa Lewele, byale ka baka la sekxowa ba sita xo bolaya mosadi. Mafiri o tswetse Mpata, Mpata a tswala Mangou, byale byale xo fihlela kxoro ya Lewele e xola mo naxeng e. Sereto sa bona sa leloko ke Lewele

- la maja xoxolo, Matsee wesu wa Rankakare wa bathsokwe ke lemetse
 xo akarwa, ke ba maepane, nama ya kxotho e sirella dirathana
 baxolo ba e tswela nare, baxolo bo nkakaile a mabuthi o hwetse
 bo xwabo o hwetse ntlo e burutho, rena re boya bokone bya
 Mamakana tsa pudi, o se ke wa bona mokone dinaka xo bataxana
 bolwane ka xare bo xona. Molaudisi ke Makxobele Lewele, mphatho
 71 Makwa. Mafoxo Kxoro ena ke babina kolobe, ba tswa ba le xa
 Mamabolo bya tladi. Monna yo a xo fihla mona ke Mongangatedi,
 ke yena yo a xo tswala Makateleng le Maxatane, yaba ka bona ba
 napile ba dira xore kxoro e xole. Sereto sa bona sa leloko ke sena
 rena re boya byoxwe mokateng xa didiba di bya marexa, kowa bya
 mamorela boana kolobe. Eyoxwe re isa moano re boya byatladi
 bya maborela boana dikolobe. Molaudisi wa ditaba tsena ke mahlako
 Mafoxo, mphatho wa xaxwe ke Makxau.
- Maletso. Ke babina marabe, ke balaudi, ba tswa le Maile mo a
 tswaxo, kowa Mamaxukubye. Monna yona o sa tswa xo fihla. Byale
 72 o hwile xo setse bana ba xaxwe, le batloxolo e so ba be xona.
 Sereto sa bona ke sena, ke rena ba xa Maletso wa pikulu mokong wa
 rotla, rena re ditloxolo tsa Mamonyadiwe, ba leloko le se ke la
 kwa bohloko, ke dithswene di lahlile ke moxudi. Rena re boya
 bokone, bokama theakwe. Molaudisi Makxopa mphatho wa xaxwe Melau.
Rathsogi ke babina tau. Kxorong ya bona ke baloi. Motso yo Taile
 ba ile ba mo raka xa Mametsa ka baka la boloi, ke xe a thsabela
 mona xa Mohlabé. Le xana lehono kxoro ya bona e so ya xola, e sa
 foba matse ka otee. Rathsosi taile a mphela, ya boyaxo lewa le
 maxodi le foloxa tsie. Di laudisitse ke Nkese Mohlabé, mphatho wa
 xaxwe Matuba.
- 73 Mokxahla. Ke kxoro ya babina kxomo (nare). Ba ile ba sala xe
 banereng ba feta, bona ba epeya ka fase xa Mohlabé. Kxoko-tswadi
 ya bona ke dipanana, byale Dipanana a tswala Moe le Sakhomo. Ka
 bona kxoro ya napa ya xola, Moe a tswala Seteke, Sakhomo a tswala
 Matsipi. Kxale xa bona e be e le baroka-pula. Sereto sa bona
 sa leloko ke se, Rena re boya nkopetsi budutla kowa xa mathari

73 ya namane, xa polo e bosexo, pelexa batho, banna le sekwe
bohloko xa se leroxa ke lelopo.

END 750